

У животу Роберта Џејмса Фишера, бившег светског шаховског првака, од миља званог Боби, постојале су три етапе, кључне тачке које су га одредиле као личност и појаву: долазак на светски трон у Рејкјавику 1972., повратак на сцену у Југославији после тачно две деценије добровољног изгнанства и хапшење на аеродрому Нарита, у Јапану 2004. године. Вест да је Фишер преминуо у шездесет четвртој години пренели су сви светски медији 17. јануара 2008. године чиме је стављена тачка на живот у целини посвећен такмичењу за шаховском таблом али и једној озбиљнијој игри која га је често водила у сферу политике где се није увек најбоље сналазио. Фишерову шаховску величину нико не оспорава али је било прилично оспоравања његове личности у току релативно кратке активне каријере.

Од своје дванаесте године био је под сталним притиском, који је сам себи наметнуо, да буде најбољи у послу који је одабрао и та борба за сам врх донела му је, осим славе и новца, много оспоравања и несугласица са ближњима и јавношћу и, као што уме да буде повезано, са самим собом. До тог „меча столећа“ са Спаским седамдесет друге Боби је већ био шаховска легенда и довољно конраверзна личност да једну интелектуалну игру стави у центар медијског интересовања. Шах је научио у шестој години и, од тада, линија успеха је метеорска: у тринаестој постаје најмлађи јуниорски првак Америке, следеће године и у сениорској конкуренцији, у петнаестој велемајстор и, коначно, у двадесет деветој- шампион света. Убедљивост његових победа на најјачим турнирима и истовремено оспоравање светске шаховске федерације (FIDA) коју је оптуживао да не спречава „Русе“ (тако је Боби звао све совјетске велемајсторе) да на турнирима играју тимски против њега донело му је репутацију играча који воли психолошки да ломи противнике пре самог почетка дуела. И против Спаског је било слично- после небројених перипетија, тражења екстремно високог хонорара и оптуживања руске стране за нефер однос Боби је коначно слетео на Исланд 4. јула и одмеравање снага је могло да почне. У току меча Фишер је често био неумерен у својим захтевима и до те мере контрадикторан да је довео у питање предходно договорени хонорар од снимања партија тврдећи да неће играти уколико се камере и сниматељи не склоне?! Овај захтев „или камере или ја“, чак је прихваћен од стране организатора и један део меча је сниман тајно, фиксираном камером. Ни тај, а ни многи други детаљи који можда бацају сенку на понашање Фишера

према свом колеги, не могу оспорити врло убедљиву победу американца са којом је поражена совјетска послератна шаховска школа, а са њом и нешто политичког престижа битног за обе стране. Његова убедљива игра и победа против Спаског учврстила је већ формирано мишљење да је Боби већ у то доба био један од најјачих светских играча у историји шаха.

Оно што се касније десило са Фишером многи су покушавали да објасне, углавном са мало успеха. Наиме, Бобију је титула била загарантована наредне три године али он више није одиграо ни једну званичну шаховску партију и Анатолиј Карпов, млади руски велемајстор је добио титулу светског првака 1975. године без борбе. Боби је тражио измену система борбе за шаховску круну, FIDE је одбила да мења правила. Познато је да шаховска федерација углавном излази у сусрет ауторитету шампиона али тада, после захтева да се игра на више победа где би шампион постао онај који први постигне шест победа, остала је нема. Као и Фишер уосталом. Он се није појавио на заказаном мечу са младим изазивачем Карповим 1975. и те године свет није видео борбу за шаховску круну али је мит о Фишеру и његовој непобедивости тада зачет и живеће још дуго. Касније је његов захтев уважен али то није резултирало његовим повратком на сцену и он је постао други непоражени шампион у историји (први је био Александар Аљехин, кога је смрт спречила да брани титулу).

То нас уводи у период од читавих двадесет година Фишерове апстиненције од шаха који су неки објашњавали принципијелношћу шампиона а други кукавичлуком америчког шахисте који није био сигуран да може да победи. Уосталом, у том вакууму он није одиграо нити један турнир на које је позиван. Не зна се шта је Фишер радио тих двадесет година осим нагађања да и даље анализира позиције као што је увек чинио и ради на шаху једнако напорно као и у такмичарском периоду. Постоје, не претерано поуздане приче, да је држао приватне консултације о шаху за неколико хиљада долара по сату. Све су то спекулације, једино је сигурно да Фишер јесте радио на шаху што је било приметно када се вратио. После тога на светску сцену ступила је млађа генерација (Карпов, Каспаров...) али Фишер није био заборављен. Било је разних покушаја да се врати шаху али до 1992. они нису дали никакав резултат. Јездимир Васиљевић, власник Југоскандика и добро познат лик београдске чаршије деведесетих година прошлог века, поред осталог, познат је и као човек који је Фишера вратио шаху. Он је понудио енорму цифру (око пет милиона долара наградни фонд) Бобију да се врати и одигра реванш са Спаским на Светом Стефану и у Београду. Као што се зна Савезна Република Југославија је тада била под санкцијама Сједињених Америчких Држава а Фишер, тада амерички држављанин, прекршио је закон своје земље и дошао у Југославију да игра шах. Наравно, то је била светска вест тих дана и добар шлагворт да Боби буде нападнут из свих оружја. CNN и домаћи медији су непрекидно пуштали снимак где Фишер, на конференцији за штампу плује на званично писмо америчке администрације где му се изричито забрањује да игра меч или ће сносити последице. Наравно, многи су тада оптуживали Фишера да његов агресиван и арогантан став произилази из висине

наградног фонда који је газда Језда обећао. С обзиром на Фишерову предисторију што се тиче захтева за екстремно високе хонораре на турнирима замерка може деловати оправдано. Међутим, оптужити човека који је својевремено одбио да рекламира шампон за косу за шестоцифрену суму уз објашњење да он „то средство уопште не користи“ звуче прилично наивно и злонамерно.

Такође, Фишеру је замерено што меч игра баш са Спаским а не са светским прваком Каспаровим, иако је познато да је Боби преко својих канала и мецена хтео да игра са Каспаровим такозвани Фишеров шах (где фигуре иза пешака заузимају насумично одређену позицију коју одабира компјутер). Разлог овог Фишевог новог гледања на шах лежи у компјутеризацији древне игре крајем осамдесетих због огромних база велемајстори уче напамет и знају разновразне варијанте некад и до двадесет и више потеза! Каспаров је, прича се, понуду глатко одбио.

У ових двадесет година добровољног изгнанства из света шаха, Фишер је направио невероватан идеолошки заокрет од заштитника америчких државних интереса у хладноратовској психози, против Спаског као представника Совјетске империје, до човека који отворено изазива матичну државу. Уочи самог меча на Исланду прича се да је Хенри Кисинџер утицао на Фишера да изађе и игра због америчких интереса и тако је меч добио и идеолошку ноту. У тадашњим интервјуима била је приметна ФишEROVA жеља да кроз чисто интелектуалну делатност, као што је шах, мења културне навике својих земљака: „Они (американци) воле победнике. Сједињене државе нису културна земља. Свет овде хоће забаву. Они неће никакав духовни напор а шах је високо интелектуална делатност. Американци воле да се укопају испред телевизора и да не морају да отворе нити једну књигу а, сада, председник Никсон ми је послао писмо у коме пише да ме Америка подржава.“ Занимљиво је да у Фишевој игри и односу према шаху има доста америчке практичности и радне етике. Петросјан, бивши совјетски и светски шампион, својевремено је тврдио да Боби има невероватну радну способност и да проводи, радећи на шаху, више времена него чланови совјетске шаховске олимпијске репрезентације заједно! Такође, читава плејада велемајстора московске школе расла је на идеји да је потребно тражити *истину* у конкретној позицији фигура на табли, за разлику од Фишерове филозофије да треба наћи начин да се дође до

победе
и
бодова

. На крају се показало да победа има цену, прилично високу, изражену у психолошком притиску да је обавезно треба изнова потврђивати и остати тамо где су и Фишер и американци сматрали да им је увек увек било место- на врху.

После свега, Фишер је поново прибегао старој навици и ишчезао након кратке епизоде у

Југославији. Опет је уронио у анонимност али у ери интернета тешко је сакрити се и, мада Фишер није „живео“ кроз званичне партије легенда је била увек присутна и прилично жива. Енглески велемајстор Најџел Шорт објавио је чланак 2001. у коме каже да је одиграо педесетак брзопотезних партија на познатом шаховском интернет сајту са анонимним човеком који га је уз феноменалну игру добио преко четрдесет пута што, по тврдњи Шорта, тада није могао да уради ни Каспаров, тада најјачи брзопотезни играч на свету. Енглеz тврди, мада уз ограду, да је велика вероватноћа да је те партије играо и губио против Бобија и да је овај и тада био веома озбиљан играч. Та Бобијева „материјализација“ на интернет сајту ме подсећа на анегдоту коју је испричала америчка шампионка и Бобијева пријатељица, Лиза Лејни. Она је једном свратила до Бобија, тада младог велемајстора и затекла га како се одмара од шаха физичким вежбама. Уз бректање, знојење и црвенило на лицу Боби је „држао“ неки фиктивни тег и тако, по сопственој тврдњи, дизао тежину од деведесет килограма чистом аутосугестијом. Лизи је било смешно и занимљиво да гледа овај несвакидашњи перформанс па је замолила пријатеља да за њу подигне тег од сто килограма. Његово запрепашћење због оваквог захтева било је изражено типично бобијевским коментаром: „Па како кад нисам вежбао?!“

На самом крају стижемо до догађаја који је тргнуо Бобија из вишегодишњег „сна“ и показао да се неке ствари не могу заборавити. У Токију 2004. године пред камерама је, на аеродрому Нарита, ухапшен бивши шаховски шампион Боби Фишер и Американци су захтевали екстрадицију, теретећи велемајстора за кршење закона Америке у већ поменутом догађају у Југославији. Фишер је тада очајнички тражио азил да не би био изручен Америци. Нико није хтео да му га понуди због деликатности ситуације, мада су касније то урадили Филипини, Русија, Немачка, Либија и Србија и Црна Гора. На крају је Србија одустала због дипломатског притиска а Исланд, земља где је стекао славу и постао светски шампион, дао је своју понуду и Боби се вратио у Рејкјавик. Тамо се круг и затворио и после дуге болести 17. јануара 2008. године Фишер је преминуо у шездесет четвртој години живота, у самоћи, коју је упознао јако добро још у годинама док је био на светском врху.